

פרק שלשה עשר קבלת התורה שבעל פה

כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש

בגמ' (ברכות ה, א) נאמר: "אמר רבי לוי בר חמא, אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב (שמות כד, יב) - '[עלה אלי ההרה] ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם', 'לחות' - אלו עשרת הדברות, 'תורה' - זה מקרא, 'והמצוה' - זו משנה, 'אשר כתבתי' - אלו נביאים וכתובים, 'להורותם' - זה תלמוד, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני". וכן במדרש (תנחומא תשא ס"י י"ח): "כשם שקראתי אתכם - כלה, אף התורה קשטתיה ותקנתיה ככלה, היא וכל כלי ארגליא שלה, מקרא, משנה, תלמוד, הלכות, אגדות, ונתתיה למשה ככלה".

מדברי הגמ': "לחות - אלו עשרת הדברות, תורה - זה מקרא, והמצוה - זו משנה, אשר כתבתי - אלו נביאים וכתובים, להורותם - זה תלמוד, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני". וכן מדברי המדרש (תנחומא תשא ס"י י"ח): "כשם שקראתי אתכם כלה, אף התורה קשטתיה ותקנתיה ככלה, היא וכל כלי ארגליא שלה, מקרא משנה תלמוד הלכות אגדות, ונתתיה למשה ככלה", עולה, שגם התורה שבעל פה ודברי חז"ל ניתנו למשה רבינו.

וכך מצינו בגמ' (מגילה יט, ב): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (דברים ט, י) - 'ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר', מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידין לחדש, ומאי ניהו - מקרא מגילה". פירש"י: "דקדוקי תורה - ריבויין אתין וגמין, מיעוטין אכין ורקין. דקדוקי סופרים - שדקדקו האחרונים מלשון משנת הראשונים".

יתירה מזאת איתא בירושלמי (פאה פ"ב ה"ד) על פסוק זה: "וייתן יקנוק אלי את שני לוחות האבנים כתבים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים אשר דבר יקנוק עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל - ריב"ל אמר, עליהם ועליהם,

כל ככל, דברים הדברים, מקרא, משנה, תלמוד ואגדה. אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו, כבר נאמר למשה בסיני. מה טעם - 'יש דבר שיאמר אדם ראה זה חדש הוא' וגו' (קהלת א, י), משיבו חבריו ואומר לו (שם) - 'כבר היה לעולמים'."

מפרש בעל המגילת אסתר: "מה שאמר בפרק קמא דברכות... מלמד שכלם ניתנו למשה מסיני, אין פירושו שכל אלה הדברים ניתנו לו ליתנם לנו, שאם כן למה כבש נבואתו... אלא פשט המאמר, כי כל הדברים ניתנו לו למשה, ונגלה לו כל מה שעתיד להתחדש אחר זמן, וגם הראה לו ה' יתברך הכל בכתב, אבל לא שיגלם ויאמר אותם לישראל, ורק החומש לבדו עם פירושו נתן להראות להם בדורו."

יתירה מזאת כתב בעל התוספות יום טוב (בהקדמה לפירוש המשנה): "תועלת חבור המשנה וסיבתה היתה, לפי שתורה שבע"פ שמסרה משה ליהושע ויהושע לזקנים וכו', אף על פי שהיתה ביאור התורה ומצותיה ביאור שלם, אין לך זמן ודור שלא יתחדש בהכרח ויפלא למשפט. ואל תשיבני דבר, ממה שאמרו בפרק ב' דמגילה - מאי ועליהם ככל הדברים וכו', מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ע"כ, שאני אומר, שזה לא היה מוסר משה לאחרים כלל. ודקדוק לשונם כך הוא שאמרו - מלמד שהראהו, ולא אמר שמסר לו או שלמדו. שאילו אמר אחד מאלו הלשונות, היה מתחייב מזה שהוא ימסרם ויתנם ג"כ ליהושע, שהרי עינו לא היתה צרה. שמצינו שסמך בשתי ידיו, אף על פי שלא נצטוה אלא באחת. אבל אמרו שהראהו, וזה בדרך ראייה בלבד, לא בדרך מסירה, כאדם המראה דבר לחבירו לראותו, ואינו נותנו לו. וזה דקדוק נאה וענין אמתי."

מקור התורה שבע"פ בתורה שבכתב

נאמר בגמ' (מנחות כט, ב): "אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות (פירש"י, כגון התגין דספר תורה). אמר לפניו - רבש"ע, מי מעכב על ידך (פירש"י, מי מעכב על ידך מה שכתבת, שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים). אמר לו - אדם אחד יש שעתידי

להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו, רבש"ע - הראהו לי, אמר לו - חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים. תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד (פירש"י, שצריך טעם), אמרו לו תלמידיו - רבי מנין לך. אמר להן, הלכה למשה מסיני. נתיישרה דעתו. פירש"י: נתיישרה דעתו של משה, הואיל ומשמו אומר, אף על פי שעדיין לא קיבלה".

וכן איתא במדרש (במדב"ר פר' חקת פר' י"ט): "כתיב (ישעיהו מב, טז) - 'אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם'. 'אעשה' אין כתיב כאן, אלא 'עשיתם', שכבר עשיתי לרבי עקיבא וחביריו. דברים שלא נגלו למשה, נגלו לרבי עקיבא וחביריו".

ובאור החיים הקדוש (ויקרא יג, לז) כתב: "ראיתי ליישב מאמרי רז"ל שאמרו (ויק"ר פכ"ב), שלא היה דבר שלא נמסר למשה בסיני, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ואמרו במקום אחר (במד"ר פי"ט) כי רבי עקיבא היה דורש מה שלא ידע משה, כאמרו - 'הדברים עשיתם, אעשה לא נאמר' וכו', יעויין שם דבריהם, וכן כמה מאמרים שדומים לזה¹. ונראה כי ישוב המאמרים הוא, כי הן אמת שכל דבר תורה נאמר למשה, ואין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה. והגם שתצרף כל דורות ישראל מיום מתן תורה עד שתמלא הארץ דעה, אין חידוש שלא ידעו משה.

אבל ההפרש הוא, כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל פה. והנה האדון ב"ה בחכמתו יתברך רשם בתורה שבכתב, כל תורה שבעל פה שאמר למשה, אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה, היכן הוא רמוז בתורה שבכתב. וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה, ללכש ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות, כלן יתנו להם מקום בתורה שבכתב. ולזה תמצא באו התנאים וחברו תורת כהנים וספרי וכו', וכל

1 לולא דבריו, היה מקום לומר, שקושיא זו מתיישבת בדקדוק לשון רש"י במנחות שם: "הואיל ומשמו אומר, אף על פי שעדיין לא קיבלה". דהיינו שדבר זה היה כשעלה משה למרום לקבל את התורה, אך עדיין לא קיבלה. אבל אח"כ שפיר ידע הכל. ולדברי התו"ט בלא"ה לא קשה, כי הקב"ה לא נתן לו ממש, אלא רק הראהו.

דרושתם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות, והלבישם בתורת ה' תמימה שבכתב. ואחריהם ועד היום זו היא עבודת הקודש בני תורה, לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה. וזו היא עבודת התורה הנקראת ארץ החיים.

וענין זה לא נמסר למשה כולו, לדעת כל תורה שבעל פה, היכן היא כולה רמוזה בתורה שבכתב. ולזה אמרו ז"ל שדרש רבי עקיבא דרשות שלא ידעם משה, אין הכוונה שלא ידע משה עקרון של דברים, הלא ממנו הכל, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה".

דברים אלו מתאימים היטב, לנאמר בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה: "הנה זה יסוד צריך שתדענו. והוא, שהפירושים המקובלים ממה, אין בהם מחלוקת כלל. לפי שעד עכשיו לא מצאנו שנפלה מחלוקת בין החכמים בשום זמן מן הזמנים ממה רבינו עד רב אשי, שאחד אמר שמי שסימא עין אדם, מסמין את עינו, כמאמר ה' יתעלה (דברים יט, כא) - 'עין בעין', ואחר אמר, דמים בלבד הוא חייב. גם לא מצאנו מחלוקת במה שאמר הכתוב (ויקרא כג, מ) - 'פרי עץ הדר', שאחד אמר שהוא האתרוג, ואחר אמר שהוא הפריש או הרמון או זולתם. גם לא מצאנו מחלוקת ב'עץ עבות' (שם) שהוא ההדס. ולא מצאנו מחלוקת בפירוש אמרו יתעלה (דברים כה, יב) - 'וקצותה את כפה', שהוא דמים. ולא במה שנאמר (ויקרא כא, ט) - 'ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף', שאין מבצעין עונש זה, אלא אם היא אשת איש דוקא. וכן עונש מי שלא נמצאו לה בתולים שנסקלת (דברים כב, כא), לא שמענו בה חולק מימות משה ועד עכשיו, שאינו אלא אם היא אשת איש, ונתברר בעדים והתראה שאחרי הקידושין זינתה.

וכן כל כיוצא בזה בכל המצות, אין בהן מחלוקת, לפי שהם פירושים מקובלים ממה, ועליהם ועל כיוצא בהם אמרו (ספרא בהר א, א.) - 'כל התורה כולה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני'. אבל עם היותן מקובלות ואין בהן מחלוקת, הרי מדקדוק המקרא שניתן לנו, אפשר ללמוד אלו הפירושים בדרכי הדין והאסמכתות והרמזים וההוראות שיש במקרא.

וכשתראה בתלמוד נושאים ונותנים ונחלקים על דרך העיון, ומביאים ראיה על אחד מן הפירושים הללו ודומיהם, כמו שאמרו (סוכה לה, א) על אמרו יתעלה - 'פרי עץ הדר', ואולי הוא הרמון או הפריש או זולתן, עד שהביאו ראיה מאמרו - 'פרי עץ', ואמרו - 'עץ שטעם עצו ופריו שוין', ואמר אחר - 'פרי הדר באילנו משנה לשנה', ואמר אחר - 'פרי הדר על כל מים', אין זה מפני שהדבר ספק אצלם, עד שלמדו עליו בראיות אלו. אלא ראינו בלי ספק מיהושע עד עכשיו, שהאתרוג הוא הניטל עם הלולב בכל שנה, ואין מחלוקת בכך. ורק חקרו על ההוראה שיש במקרא לפירוש המקובל הזה. וכך למידותם גם על ההדס (שם לב, ב), ולמידותם שהעונש ממון הוא שחייב לשלם מי שאבד לחבירו אבר מן האיברים (בב"ק פג, ב), וכך למידותם על בת כהן האמורה שם שהיא אשת איש (סנהדרין נ, ב), וכל הדומה לזה אינו אלא לפי היסוד הזה. וזהו ענין אמרם - 'כללותיה ופרטותיה', כלומר הענינים שתראה אותנו למדים אותן בכלל ופרט, וכן ביתר שלש עשרה מדות, הם קבלה ממש מסיני."

זו נראית כוונת הנמוקי יוסף (בב"ק ל, א בנ"ד): "בירושלמי אמרו - 'כל מילתא דלא מיחורא, מייתנין מאתרינן סגיאינן'. ופירשו המפרשים ז"ל, דהכי פירשו - כל דבר שיודעין בו שכן הוא האמת, אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב, הרשות ביד כל אדם לדונה ולהביאה".

הלכה למשה מסיני

כתב הרמב"ם (הקדמה לפיה"מ): "ענין אמרם כללותיה ופרטותיה, כלומר הענינים שתראה אותנו למדים אותן בכלל ופרט וכן ביתר שלש עשרה מדות, הם קבלה ממש מסיני, אלא שאע"פ שהם קבלה ממש, לא אמרו בהן - הלכה למשה מסיני. שאין אנו אומרים פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני, או חובל בחברו משלם לו ממון הלכה למשה מסיני, לפי שכבר קדם שהכלל אצלינו שכל הפירושים כולם קבלה ממש, ויש להם כמו שאמרנו רמזים במקרא, או שנלמדים באחת המדות, כמו שאמרנו. וכל ענין שאין לו רמז במקרא ולא אסמכתא ואי אפשר ללמדו באחת המדות, באלה בלבד, אומרים - הלכה למשה מסיני."

ולפיכך כשאמרנו - שעורין הלכה למשה מסיני, הקשינו על זה ואמרנו, איך תאמר עליהם שהם הלכה למשה מסיני, והרי השיעורים רמוזים בפסוק ארץ חטה ושעורה, והיתה התשובה על זה, שהם הלכה למשה מסיני, ואין להם שום יסוד שילמדו ממנו באחת המדות, ואין להם רמז בכל התורה, אלא הסמיכות לפסוק זה כעין סימן, כדי שישמרו ויזכרו, ואין זה מענין הפסוק. וזהו ענין אמרם - 'קרא אסמכתא בעלמא', בכל מקום שנזכר".